ЕВРОПСКА УНИЈА КАО НОСИЛАЦ ЕКОЛОШКИХ ПРОМЕНА И УТИЦАЈ НА МЕЋУНАРОДНЕ ТРГОВИНСКЕ ТОКОВЕ

THE EUROPEAN UNION AS AN AGENT OF ENVIRONMENTAL CHANGES AND IMPACT ON INTERNATIONAL TRADE FLOWS

Милица Станковић¹

Висока пословна школа струковних студија, Нови Сад, Србија

Петар Хафнер

Универзитет у Нишу, Економски факултет, Ниш, Србија

Сажетак: Глобални еколошки проблеми, с обзиром да превазилазе оквире границе једне земље, захтевају решења на наднационалном нивоу. Ширење еколошке свести је опште присутан тренд свуда у свету. Европска унија активно учествује у изради и имплементацији низа међународних конвенција и споразума у области животне средине. Кроз анализу међународне легислативе у еколошкој области и Еколошких акционих програма ЕУ указује се на неопходност њихове глобалне примене. Посебна пажња се посвећује односу између екологије и међународних трговинских токова имајући у виду све актуелније питање да ли је за једну земљу економски оправдано да примењује строге или благе еколошке прописе. Циљ рада је да одговори на ово питање кроз анализу предности и недостатака обе алтернативе уз преглед актуелне међународне еколошке легислативе и са нагласком на улогу ЕУ у области заштите животне средине.

Кључне речи: Европска унија, екологија, међународна трговина, међународне конвенције

Abstract: Considering that global environmental problems exceed the scope of borders of one country, they require solutions at the international level. The expansion of environmental awareness is a widespread trend all over the world. The European Union actively participates in the development and implementation of a number of international conventions and agreements in the environmental field. Through the analysis of international legislation in the ecological field and EU Environmental action programs, we point out the necessity of their global implementation. Special attention is paid to the relationship between ecology and international trade flows taking into consideration a current issue whether it is economically feasible for a country to apply stringent or soft environmental regulations. The aim of this paper is to answer this question through an analysis of advantages and disadvantages of both alternatives with an overview of current international ecological legislation and with a focus on the role of the EU in the field of environmental protection.

Key words: European union, ecology, international trade, international conventions

¹ milica.stankovic.vps@gmail.com

УВОД

Европска унија је један од главних иницијатора за усвајање конвенција и споразума у области заштите животне средине. Већина еколошких проблема има прекогранични карактер и често глобални обим и може се ефикасно решити само кроз међународну сарадњу. Један од круцијалних циљева савременог друштва јесте подизање глобалне еколошке свести о значају међународних конвенција и споразума у области заштите животне средине. ЕУ активно учествује у изради, ратификацији и имплементацији мултилатералних споразума о животној средини. Полазна претпоставка у раду је да међународне конвенције и еколошка регулатива ЕУ као носиоца промена у области заштите животне средине имају позитиван утицај на међународне трговинске токове. Циљ рада је да се укаже на значај Европске уније као носиоца еколошких промена, са посебним акцентом на утицај правних прописа ЕУ на међународне трговинске токове.

У првом делу рада се наглашава значај Европске уније као носиоца еколошких промена и кључног актера у развоју међународне легислативе у еколошкој области, са посебним акцентом на значај Еколошких акционих програма ЕУ. Други део рада је посвећен међународним конвенцијама и споразумима у еколошкој области у Европској унији. Заправо, кроз преглед правних прописа ЕУ у различитим сегментима заштите животне средине указује се на неопходност њихове глобалне примене. Трећи део рада је посвећен односу између екологије и међународних трговинских токова који је у великој мери регулисан прописима ЕУ у области животне средине. Иако неки аутори истичу да су мере еколошке политике подстицај, док други тврде да представљају препреку међународним трговинским токовима, преовлађује мишљење да се међународна трговина и екологија морају међусобно подржавати. На крају рада се долази до релевантних закључака кроз свеобухватну анализу расположиве литературе.

1. ЕВРОПСКА УНИЈА КАО НОСИЛАЦ ЕКОЛОШКИХ ПРОМЕНА

Еколошка политика ЕУ има јасно дефинисање циљеве: очување животне средине и побољшање њеног квалитета, заштита човековог здравља, опрезна и рационална употреба природних ресурса, унапређење мера на међународном нивоу за превладавање регионалних и глобалних проблема животне средине. Римским

уговором из 1958. године није предвиђена надлежност за еколошку политику, те су еколошки проблеми решавани на националном нивоу. Оваква решења нису била рационална и ефикасна, с обзиром да су еколошки проблеми углавном међународни, те се не могу решити на националном нивоу. Различите националне еколошке мере су све више постајале препрека за трговину унутар и ван заједничког тржишта. Почетком осамдесетих година 20. века је утврђена потреба за вођењем заједничке еколошке политике на нивоу ЕУ. Државе чланице ЕУ у великој мери хармонизују еколошко законодавство, што је предуслов за осигурање високог квалитета животне средине (Станковић, Глушац, 2012). Лисабонски уговор истиче као један од кључних циљева политике заштите животне средине ЕУ да промовише мере на међународном нивоу које се баве регионалним или светским еколошким проблемима. ЕУ активно учествује у изради, ратификацији и имплементацији мултилатералних споразума о животној средини.

Акционим плановима у области заштите животне средине се врши заштита, очување и унапређење здраве животне средине. Постоји битна међународна димензија у 4 приоритетне области које су наведене у Шестом Еколошком акционом програму ЕУ: климатске промене, природа и биодиверзитет, животна средина и здравље и квалитет живота и природни ресурси и отпад. Стратешки циљеви ЕУ се могу постићи само ако се активно придржавамо низа кључних међународних споразума о животној средини и правилно их спроводимо како на нивоу ЕУ тако и широм света. Акциони програм садржи и посебну одредбу о међународној акцији која подсећа на циљ за брзу ратификацију, ефикасно спровођење и поштовање свих међународних конвенција и споразума који се односе на животну средину, а у које је ЕУ укључена. ЕУ је већ ратификовала бројне међународне еколошке споразуме, како на глобалном нивоу (мултилатерални споразуми договорани под окриљем УН), тако и на регионалном (нпр. у контексту Економске комисије УН за Европу или Савета Европе) и субрегионалном нивоу (нпр. за управљање морима или прекограничним рекама).

Питања којима се баве ови споразуми су веома широка и укључују поред осталих и следеће области: биодиверзитет и заштита природе, климатске промене, заштита озонског омотача, управљање хемикалијама и отпадом, прекогранично загађење вода и ваздуха, управљање животном средином, индустријске несреће, заштиту река, оговорност за заштиту животне средине. У свим овим областима ЕУ је водећи заговорник међународног деловања и сарадње у области животне средине и као активни играч се обавезује

да промовише концепт одрживог развоја на глобалном нивоу. Шести акциони програм за животну средину Европске заједнице (6th EAP) је помогао да се обезбеди законодавство везано за заштиту животне средине које би помогло сузбијању највећег броја еколошких изазова у ЕУ. Главна достигнућа у области животне средине током последњих 10 година укључују проширење Натура 2000 мреже заштићених подручја тако да покрију преко 18% површине ЕУ земљишта, увођење свеобухватне политике о хемикалијама и деловању на климатске промене. Кључни циљеви Седмог акционог плана су следећи (European Commission, Environment, International Issues):

1. Природни капитал: „Неговање руке која нас храни“

Природни капитал се односи на биодиверзитет који пружа робу и услуге на које се ослањамо, од плодног земљишта и продуктивне земље и мора до свеже воде и чистог ваздуха. ЕАП обавезује ЕУ и њене државе чланице да убрзају имплементацију постојећих стратегија и унапреде постојеће законодавство, укључујући Стратегију за биодиверзитет 2020 (2020 Biodiversity Strategy) и Мапу заштите европских водних ресурса (Blueprint to Safeguard Europe's Water Resources).

2. Ресурсно ефикасна економија: „Уради више са мање“

У контексту раста цена природних ресурса, несташице и зависности од увоза, конкурентност Европе и капацитети за одрживи раст ће зависити од побољшања ресурсне ефикасности. ЕАП поставља услове који ће помоћи трансформацији ЕУ у ресурсно ефикасну економију. Ово захтева: достизање циљева 20-20-20 у смислу климе и енергије и договор о наредним корацима за климатску политику након 2020, значаја побољшања еколошких перформанси након њиховог животног циклуса, смањење еколошких утицаја потрошње, укључујући и питања као што су сечење шума и коришћење биомасе на одрживи начин. Посебан фокус се ставља на претварање отпада у ресурсе и кретање у правцу ефикасније употребе водних ресурса.

3. Здрава животна средина за здравље људи: „Брига о животној средини је брига о себи“

Трећа кључна област акције обухвата изазове за људско здравље и добробит, као што су загађење ваздуха и воде, прекомерне буке и хемикалија. Треба да се уверимо да је Европа довољно отпорна на изазове од новонасталих ризика укључујући утицаје климатских промена. У ЕАП све стране су сагласне у следећем: ажурирање законодавства о квалитету ваздуха и буци, побољшање имплементације законодавства које се односи на воду за пиће и купање, решавање проблема опасних хемикалија. Постоје 4 И да

помогну Европи да оствари ове циљеве: Побољшана Имплементација, Повећање Информација, Сигурне Инвестиције, Боља Итеграција.

4. Побољшана имплементација „Добро за животну средину, наше здравље и новчанике“

Боља имплементација постојећих прописа ће донети низ предности за животну средину, наше здравље и економију. Пуна имплементација законодавства у ЕУ везаних за отпад ће: сачувати 72 милијарди евра годишње, повећати годишњи обрт од управљања отпадом у ЕУ и сектору рециклаже за 42 милијарди евра и створити преко 400.000 радних места до 2020. године.

5. Повећана информисаност „Најбоље одлуке засноване на најновијим подацима“

Научна истраживања, мониторинг и извештавање о развоју животне средине указују на то да је наше разумевање животне средине у сталном порасту. Ова база знања треба да буде доступнија грађанима и креаторима политике да се обезбеди боља политика заштите животне средине. ЕАП има за циљ: да побољша начине на које се прикупљају и користе информације и подаци широм ЕУ, да унапреди инвестирање у истраживање да се попуне празнине знања, да се развије систематски приступ новим ризицима.

6. Сигурне инвестиције „Зелени подстицаји значе зелене иновације“

Адекватне инвестиције и иновације су неопходне у циљу постизања циљева постављених у програму. Ови циљеви се могу остварити само: применом принципа да већи загађивач више плаћа, постепеним укидањем еколошки штетних субвенција и ширењем тржишта за еколошке робе и услуге.

7. Боља интеграција: „Борба против вишеструких изазова једним приступом“

Боља интеграција еколошких питања у друге области политике као што су регионална политика, пољопривреда, рибарство, енергија и транспорт ће обезбедити боље доношење одлука и кохерентне приступе који доносе вишеструке користи. Још два приоритетна циља програма су: решавање локалних и глобалних изазова заједно.

8. Одрживи градови: „Радећи заједно за заједничка решења“

Европа је густо насељена и 80% њених грађана ће вероватно живети у или близу градова до 2020. године. Градови често деле заједнички скуп проблема као што су лош квалитет ваздуха, висок ниво буке, емисије гасова стаклене баште, несташица воде. ЕАП има за циљ: помоћи градовима да постану одрживи, промовисати и проширити иницијативе које подржавају иновације и најбољу праксу у

градовима, обезбедити да до 2020. године већина градова у ЕУ спроводи политику одрживог урбаног планирања и дизајна и користити средства ЕУ расположива за ову сврху.

9. Решавање међународних изазова: „Живети добро у границама наше планете“

Многи приоритетни циљеви у ЕАП се могу остварити само кроз сарадњу са партнерским земљама или као део глобалног приступа. ЕУ и њене земље чланице се обавезују да: се ефикасније укључе у рад са међународним партнерима по питању усвајања циљева одрживог развоја као наставак Рио+20 конференције и да предузму даље кораке који би могли бити предузети за смањење утицаја на животну средину ван граница ЕУ.

Седми акциони програм животне средине ће бити водила за Европску еколошку политику до 2020. године. У циљу постављања дугорочнијег правца визије где ЕУ тежи да буде до 2050 истиче се: „У 2050. години ми живимо добро у оквиру еколошких ограничења. Наш просперитет и здрава животна средина проистичу из иновативне привреде где се ништа не баца и где се природним ресурсима управља на одржив начин, биодиверзитет је заштићен, вреднован и обновљен на начин који побољшава отпорност нашег друштва.“ Идентификују се 3 кључна циља: да се заштити и побољша природни капитал ЕУ, да се ЕУ претвори у ресурсно ефикасну, зелену и конкурентну економију, да се грађани ЕУ заштите од ризика везаних за животну средину који утичу на њихово здравље и благостање. Програм је ступио на снагу јануара 2014. године. Од институција ЕУ и земаља чланица се очекује да обезбеде његову имплементацију и да постављени циљеви буду испуњени до 2020. године (European Commission, Environment, International Issues).

2. МЕЂУНАРОДНЕ КОНВЕНЦИЈЕ ЕУ У ОБЛАСТИ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Могло би се рећи да је угрожавање животне средине дијагностикована болест савременог друштва. Неопходно је пронаћи одговарајућа решења за рационалније коришћење природних ресурса, што ће допринети очувању здраве и квалитетне животне средине (Станковић, Глушац, 2012). Један од главних иницијатора за постизање хармонизације еколошких политика земаља на глобалном нивоу и за усвајање међународних споразума и конвенција у еколошкој области је Европска унија. Бројни међународни еколошки споразуми које је Европска унија већ

ратификовала се баве областима заштите животне средине које промовишу концепт одрживог развоја.

Нуклеарна безбедност је једно од најосетљивијих питања политике заштите животне средине. У овој области се као најзначајније издвајају следеће конвенције: Конвенција о нуклеарној безбедности, Заједничка конвенција о безбедности управљања истрошеним горивом и о безбедности управљања радиоактивним отпадом, Споразум између Европске заједнице за атомску енергију (Еуратом) и држава нечланица Европске уније о учешћу држава нечланица у договорима Заједнице у погледу ране размене информација у случају радиолошке опасности (Тодић, 2011, стр. 117). Кјото протокол обезбеђује архитектуру за будуће међународне споразуме о климатским променама. С обзиром да су развијене земље највећим делом одговорне за садашњи висок ниво емисија гасова и ефекат стаклене баште, Протокол ставља тежи терет за развијеније земље по принципу „заједничка, али диференцирана одговорност“. У првом обавезујућем периоду 37 индустријализованих земаља се обавезало да ће смањити емисију гасова која доводи до ефекта стаклене баште у просеку за 5% у односу на ниво из 1990. године. Током другог обавезујућег периода, потписнице су се обавезале да смање емисију гасова стаклене баште за најмање 18% испод нивоа из 1990. године у периоду од 2013-2020. године (United Nations, Framework Conventions on Climate Change). Бечка конвенција о заштити озонског омотача се често назива и Оквирна конвенција, јер служи као оквир за настојање да се заштити озонски омотач планете земље. Бечка конвенција је постала прва конвенција која је добија универзалну ратификацију. Циљеви Конвенције су промовисање кооперације између потписника у смислу систематског посматрања, истраживања и размене информација о ефектима људских активности на озонски омотач и усвајање законских или административних мера против активности које имају негативне ефекте на озонски омотач. У складу са одредбама Конвенције, потписан је Монреалски протокол који је дизајниран да смањи производњу и потрошњу супстанци које оштећују озонски омотач (Ozone Secretariat) .

Све већа употреба хемикалија у великом броју земаља има за последицу и све већу забринутост због утицаја на животну средину и здравље људи. У том смислу, неопходно је подићи свест о могућим негативним ефектима хемикалија и обезбедити довољно информација о појединим хемикалијама. Следеће конвенције су од посебног значаја у овој области: Ротердамска конвенција о поступку давања сагласности за увоз на основу претходног обавештења за

одређене опасне хемикалије и пестициде у међународној трговини („PIC конвенција“) и Стокхолмска конвенција о дуготрајним органским загађујућим супстанцама („POPs конвенција“) (Тодић, 2011, стр. 195). Ротердамска конвенција има за циљ заштиту људи и животне средине од могућих опасности које проистичу из трговине пестицидима и хемикалијама. Драматичан раст у хемијској производњи и промету протекле три деценије је изазвао забринутост због потенцијалних ризика које представљају опасне хемикалије и пестициди. Конвенцијом се успоставља мониторинг и контрола трговине опасним супстанцама (Rotterdam Convention). Стокхолмска конвенција има за циљ заштиту људског здравља и животне средине од дуготрајних органских загађивача кроз увођење забране коришћења, производње, употребе, увоза и извоза одређених хемикалија (Stockholm Convention).

У савременом глобалном окружењу интензивира се забринутост због могућих утицаја ГМО на животну средину и здравље људи. Ова област је регулисана Протоколом о биолошкој сигурности (Картагена, 2000). Основни циљ протокола је заштита биолошког диверзитета од потенцијалних опасности које настају од живих модификованих организама. У области заштите природе и биодиверзитета значајне су и следеће конвенције: Конвенција о очувању миграторних врста дивљих животиња, Конвенција о заштити европске дивљачи и природних станишта, Конвенција о биолошком диверзитету, Конвенција УН о борби против дезертификације у земљама са тешком сушом и/или дезертификацијом, посебно у Арфици и Конвенција о међународном промету угроженим врстама дивље фауне и флоре (CITES) (Тодић, 2011, стр. 259).

Конвенција о биолошком диверзитету је донета на Конференцији УН о животној средини и развоју (UNCED) и има три основна циља: очување биодиверзитета, одрживо коришћење компонената биодиверзитета и расподелу користи која проистиче из комерцијалног и другог коришћења генетичких ресурса на фер и једнак начин. Биолошки ресурси земље су од виталног значаја за економски и социјални развој човечанства. Као резултат тога, постоји растуће признање да је биолошки диверзитет глобално средство од огромне вредности за садашње и будуће генерације. Истовремено, претња екосистему није никада била тако велика као данас. Изумирање неких врста изазвано људским активностима се наставља алармантном брзином. Као одговор, Програм УН за животну средину (UNEP) је сазвао радну групу експерата о биолошкој разноврсности да истраже потребу међународне

конвенције о биолошкој разноврсности. Конвенција о биолошкој разноврсности је инспирисана растућом посвећеношћу светске заједнице ка одрживом развоју (Convention on Biological Diversity). Конвенција о међународном промету угроженим врстама дивље фауне и флоре (CITES) има за циљеве одрживу трговину и равнотежу између очувања биодиверзитета и управљања природним ресурсима. Милиони живих организама и њихових продуката се сваке године транспортује широм света што је довело до драстичног смањења броја и нестанка многих врста. Процењује се да годишња међународна трговина дивљих животиња вреди милијарде долара и укључује стотине милиона биљних и животињских врста. Око 5.600 врста животиња и 30.000 врста биљака су заштићене путем CITES од прекомерне експлоатације кроз међународну трговину. Будући да трговина дивљим животињама и биљкама прелази границе између земаља, напори да се регулише захтевају међународну сарадњу на очувању одређених врста од прекомерне експлоатације. CITES је замишљен у духу такве сарадње и данас има 180 држава потписница (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora).

3. УТИЦАЈ ЕКОЛОШКИХ ПРОПИСА У ЕУ НА МЕЂУНАРОДНЕ ТРГОВИНСКЕ ТОКОВЕ

Однос између трговине и екологије је тема о којој се активно дискутује од касног 18. века. ЕУ политика заштите животне средине у великој мери утиче на везу између екологије и трговине. Посебно је важна улога ЕУ има водећу улогу у овим дискусијама, посебно у Комитету Светске трговинске организације о трговини и екологији. ЕУ промовише висок степен заштите животне средине и отворених и фер трговинских система. Заправо, нарочита пажња се посвећује питањима трговине и екологије којима се даје централно место у преговорима о трговинској либерализацији. Разлог томе је што су све економске активности, а посебно трговина, засноване на еколошким ресурсима. Управо због тога неки истичу да животна средина треба да се штити путем мера еколошке политике које ће подстицајно утицати на трговину, док други истичу да еколошка политика спутава трговинске токове. Ипак, преовлађујуће је мишљење да се отворени и недискриминаторни трговински систем и мере заштите животне средине и промоције одрживог развоја морају међусобно подржавати (Grisham, Johnson, Sahara, 2005, p.12).

Европска унија чини константне напоре на „глобализацији“ еколошких прописа. Заправо, ЕУ је покушала да управља утицајем

глобализације на еколошку регулативу кроз две стратегије. Прва и најважнија стратегија се односи на покушај ЕУ да „глобализује“ еколошке стандарде кроз Мултилатералне еколошке споразуме. Друга стратегија подразумева напоре да се успоставе „зелени“ међународни трговински режими. То у суштини значи да се ЕУ залаже за измене међународних трговинских правила (нпр. правила СТО) у смислу укључивања еколошких мера ЕУ у њих (Kelemen, 2009). Процене показују да на билатералне извозне токове ЕУ14 позитивно утичу споразуми како у области трговине тако и у области екологије у периоду од 1988. до 2008. године. То значи да еколошки прописи донешени у последњих 20 година нису представљали препреку трговини, бар за земље чланице ЕУ. Налази се и позитиван и значајан однос између чланства у ЕУ и СТО и билатералног извоза. Заправо, потписивање низа еколошких споразума доводи до следећих резултата: земље чланице ЕУ су повећале извоз у земље чланице СТО за око 31%, док је извоз у земље чланице ЕУ порастао за 16% (De Santis, 2011).

Европска унија интензивно промовише и охрабрује међународну кооперацију у складу са чињеницом да већина еколошких проблема превазилази границе једне земље. Сарадња између свих земаља чланица регионалне економске интеграције се сматра најбољим начином за решавање оваквих проблема. Ипак, нека правила Светске трговинске организације о екологији и трговини треба подробније разјаснити како би се избегли неспоразуми. Акценат се ставља на две области у којима је преко потребно додатно разјашњење: Мултилатерални еколошки споразуми (МЕА, Multilateral Environmental Agreement) и еко означавање (Emanuelsson, Fransson, 2006, p. 7).

Еко означавање се сматра једним од начина да се потрошачима обезбеде информације о еколошким карактеристикама производа које купују. Истовремено, еко ознаке представљају средство за промоцију извоза, посебно у земљама где потрошачи имају развијену свест о заштити животне средине (Станковић, Плачков, 2012). ЕУ систем еко означавања је добровољан систем за ознаке на производима и услугама које су верификоване као еколошке. Систем је уведен 1992. године и до новембра 2008. године око 3.500 производа и услуга које производи и пружа око 700 компанија је означено еко-ознакама. Годишња продаја ових производа и услуга достиже износ од 1.5 милијарди евра (United Nations, 2010). Постоје аргументи који указују на предности, али и они који истичу недостатке еко ознака и приказују их као препреке међународним трговинским токовима. Еколошке ознаке се користе

са циљем заштите животне средине уз сугерисање потрошачима да купују еколошки производ и подстицање произвођача да производе такве производе. Резултат веће тражње и потрошње еколошких производа јесте свакако смањење негативних последица по животну средину (Станковић, 2012). Заправо, предности које се остварују применом еко означавања се односе на: лаку идентификацију еколошких производа, заштиту и безбедност људи, контролу утицаја на животну средину, избегавање неуспеха тржишта путем обезбеђења квалитета, једноставан мониторинг, континуирано побољшање, одрживу производњу и потрошњу и остварење конкурентске предности (Bonsi, Hammett, Smith, 2008). Ипак, могу се уочити и дискриминаторски ефекти еко означавања који се првенствено односе на недовољну транспарентност и хармонизацију процеса додељивања еко ознака, што може довести до давања приоритета домаћим производима у односу на стране производе (Manoj, 2004).

Мултилатерални еколошки споразуми се сматрају правно обавезујућим споразумима између неколико земаља који се односе на животну средину. Већина ових споразума је усвојена након Конференције УН о човековој околини која је одржана 1972. године. Ова конференција која се често назива и Стокхолмска конференција је била прекретница за даље унапређење квантитета и квалитета споразума у еколошкој области. Усвојена од стране свих 113 земаља које су биле присутне на Стокхолмској конференцији, Стокхолмска декларација је била први универзални документе од значаја за питања животне средине. Након 1972. године број Мултилатералних еколошких споразума је изузетно порастао. Поред тога, истиче се да је број МЕА у позитивној корелацији са либерализацијом трговине (Egger, Jessberger, Larch, 2013). Када земља доноси одлуку да ли да потпише споразум о слободној трговини или еколошки споразум, она пореди потенцијалне трошкове и користи које ће остварити након потписивања споразума. Потенцијалне предности и недостаци не зависе само од економског развоја земаља потписница споразума, већ и од бројних политичких питања. Бројна истраживања показују да успостављању зоне слободне трговине најчешће теже земље са сличним нивоом привредног раста. Овакво размишљање се може применити и на еколошке споразуме. Данас постоји преко 250 Мултилатералних еколошких споразума (МЕА) који се баве различитим актуелним еколошким питањима. Око 20 споразума укључује одредбе које могу утицати на трговину (Wu, 2014).

У Доха рунди преговора о трговини и екологији, фокус је између осталог био и на смањењу или укидању царинских и

нецаринских баријера за еколошке производе и услуге и хармонизацији трговинских правила и еколошких споразума. Међутим, прогрес преговора је био спор. Ово стога што постоји велики јаз између преговарачких позиција развијених земаља и земаља у развоју. Кроз своју еколошку политику ЕУ има за циљ да унапреди квалитет живота својих грађана и сматра да ће еколошке мере допринети економском просперитету и да предузете иновације ће оснажити глобалну конкурентност. С тим у вези, обезбеђен је фонд од око 200 милиона евра за програм „Еко иновације“ који се спроводио у периоду од 2008. до 2013. године. ЕУ очекује да ће еколошке мере имати синергетски ефекат на развој еко тржишта. Од финансијске кризе, свака земља чланица ЕУ је индивидуално спроводила еколошке мере као део свог економског подстицајног пакета. Међутим, еколошке регулативе ЕУ су данас присутне свуда широм света. Кина, Јапан, Кореа, Тајланд, Турска, САД и друге земље интензивно уводе ове регулативе. Постоје бар три потенцијална механизма која делимично објашњавају ову тенденцију.

Први механизам је дифузија прописа кроз закључивање растућег броја међународних конвенција. Други механизам је путем трговине. ЕУ има највеће тржиште на свету те стога може утицати на земље изван региона кроз трговину. Предузећа из земаља које нису чланице ЕУ, а желе да извозе у земље чланице ЕУ морају при производњи својих производа да задовоље строге стандарде ЕУ. Истовремено, оне ће ове стандарде примењивати и за производњу производа за домаће тржиште и за тржишта земаља које нису чланице ЕУ, јер би трошкови значајно порасли ако би се користиле различите методе производње за различита тржишта. У неким случајевима то ће значити да ће производи произведени у складу са ЕУ стандардима бити мање ценовно конкурентни него исти производи произведени од стране других компанија у складу са нижим еколошким стандардима у односу на ЕУ. Уколико то није случај, националне владе и компаније ће имати мотивацију да уводе еколошке прописи ЕУ. На овај начин прописи ЕУ постају транснационални. Дипломатски напори које спроводи ЕУ су трећи начин на који се може остварити дифузија стандарда. Званичници Генералног директората за животну средину су нагостили да је важно успоставити једнаке услове пословања на глобалном нивоу, при чему је неопходно промовисати глобалну дифузију еколошких прописа (United Nations, 2010).

Како би се стекао бољи увид у импликације еколошких споразума и конвенција на трговинске токове у Табели 1. се даје

приказ трговинских мера које се предвиђају Конвенцијом УН о климатским променама и Кјото протоколом.

Табела 1.: Трговинске мере у оквиру Мултилатералних еколошких споразума

МЕА, датум потписивања и циљ	Трговинске мере
Конвенција УН о климатским променама (UNFCCC), 1992. Циљ Конвенције је Стабилизација концентрације гасова стаклене баште у атмосфери на ниво који би спречио опасан антропогени утицај на климатски систем.	Конвенција не ограничава директно трговину, али активности земаља које имплементирају Конвенцију могу имати значајне трговинске импликације. Захтев за усвајањем националне политике и одговарајућих мера за ублажавање климатских промена за развијене земље чланице је дефинисан у Члану 4.2 (а.) Члан 3.5 Међународна трговина се посебно помиње у овом чланку "...Мере које се предузимају са циљем борбе против климатских промена, укључујући унилатералне мере, не треба да представљају средство произвољне или неоправдане дискриминације или прикривеног ограничења међународне трговина." Према Секретаријату UNFCCC-а, политике и мере које су усвојиле земље потписнице Конвенције нису имале никакве неповољне утицаје на међународну трговину.
Кјото протокол, 1997. Протокол Конвенције УН о климатским променама има за циљ смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште.	Члан 2.1 (а) Земље потписнице треба да, у циљу промовисања одрживог развоја, имплементирају или додатно разраде политике и мере у областима попут унапређења енергетске ефикасности у релевантним секторима националне

	<p>економије и прогресивног смањења или постепеног укидања неправилности на тржишту, фискалних подстицаја, пореза и субвенције у секторима у којима постоји емисија штетних гасова са ефектом стаклене баште који су у супротности са циљем Конвенције.</p> <p>Члан 2.3 Земље потписнице Кјото протокола ће настојати да спроводе политике и мере на такав начин да смање нежељене ефекте за друге земље, укључујући и ефекте на међународну трговину. Кјото протокол дефинише три флексибилна механизма: Члан 6 Заједничка имплементација Члан 12 Механизам чистог развоја Члан 17 Трговање емисијом</p>
--	---

Извор: De Santis, 2011, pp. 17-18

Многи економисти су истраживали однос између међународних трговинских токова и еколошке регулативе. Поставља се питање да ли је за земљу погодније да развија и примењује строге или благе еколошке прописе. Нека истраживања на ову тему су анализирали да ли земља може да повећа своју способност за извоз кроз смањење строгих еколошких прописа који би утицали на смањење трошкова производње. У прилог томе говори “хипотеза раја загађења” (РНН, Pollution Haven Hypothesis) према којој би се, у таквим условима, “прљаве индустрије” реалоцирале у оне земље које имају ниже еколошке стандарде, што би даље повећало извоз те земље. Дакле, комбинација нижих трошкова производње за домаће извознике и реалокације “прљавих” индустрија из земаља са строгим еколошким регулативом у “рајеве загађења” доводи до резултата који имплицирају да блажа еколошка регулативе доводи до повећања извоза. Са друге стране, строги прописи за заштиту животне средине могу допринети да се оствари низ предности за земљу која их примењује, почевши од унапређења квалитета животне средине, па све до развоја компаративне предности у високо

регулисаним индустријама (McLaughlin, 2008). Имајући у виду све већу забринутост за животну средину на глобалном нивоу и неопходност подизања еколошке свести, приоритет свакако треба дати строжим еколошким прописима који иду у прилог рационалном коришћењу расположивих природних ресурса.

ЗАКЉУЧАК

Потреба увођења заједничке еколошке политике на нивоу ЕУ је више него оправдана с обзиром на чињеницу да еколошки проблеми углавном превазилазе националне оквире, те их треба решити на наднационалном нивоу. Европска унија је кључни актер у изради и имплементацији мултилатералних споразума у области заштите животне средине. Подизању еколошке свести на глобалном нивоу је свакако допринела идентификација животне средине као фактора од кључног значаја за даљи развој друштва и економије. Интензивирање међународне сарадње је резултирало усвајањем и применом различитих инструмената у еколошкој области. Од посебног значаја су Шести и Седми акциони програм животне средине који помажу решавању највећег броја еколошких изазова у ЕУ. Заправо, Седми акциони програм животне средине ће бити водила за Европску еколошку политику до 2020. године. Такође, треба указати на улогу међународних еколошких споразума који су фокусирани на промоцију концепта одрживог развоја у ЕУ.

Често се у фокусу анализе теоретичара и емпиричара налази однос између еколошких прописа и међународних трговинских токова. Кључно питање се односи на то да ли је за једну земљу економски оправдано да примењује строге или благе еколошке прописе. У прилог ставу који преферира блажу еколошку регулативу иде чињеница да би таква ситуација довела до смањења трошкова производње, али и “хипотеза раја загађења” која појачава дејство на повећање извоза из земље са блажим еколошким прописима. Ипак, у складу са савременим тенденцијама растуће забринутости за животну средину и неопходност подизања еколошке свести, оправданији је став који се залаже за примену строгих еколошких прописа који би довели до низа предности почев од унапређења квалитета животне средине, па све до развоја компаративне предности у високо регулисаним индустријама. Овом ставу погодује и чињеница да се еколошка економија данашњице заснива на свеобухватној повезаности између економског раста и еколошке политике. Стога, потврђујемо полазну хипотезу рада да еколошки споразуми и прописи ЕУ као кључног актера у области заштите

животне средине представљају подстрек међународним трговинским токовима.

ЛИТЕРАТУРА

10. Bonsi, R., Hammett, A. L. , Smith, B. (2008) “*Eco-labels and International Trade: Problems and Solutions*, *Journal of World Trade*”, Volume 42, Issue 3, pp. 407-432
11. Convention on Biological Diversity: <http://www.cbd.int> (приступљено: 08.11.2014.)
12. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: <http://www.cites.org> (приступљено: 08.11.2014.)
13. De Santis, R. (2011) „*Impact of environmental regulations on trade in the main EU countries: conflict or synergy?*“, European network of economic policy research institutes, Working paper no. 56, pp. 1-18.
14. Egger, P. H., Jessberger, C., Larch, M. (2013) “*Impacts of Trade and the Environment on Clustered Multilateral Environmental Agreements*,” *The World Economy*, vol. 36, pp. 331–348.
15. Emanuelsson, I., Fransson, S. (2006) “*The Effect of Environmental Regulations on Trade Flows, A Study of the European Union*”, Bachelor’s thesis within Economics, Jonkoping University, p. 7.
16. European Commission, Environment, International Issues: http://ec.europa.eu/environment/international_issues/agreements_en.htm (приступљено: 04.11.2014.)
17. Grisham, K., Johnson, C., Sahara, M. (2005) “*The National Modeling United Nation*”, World Conservation Union, Background Guide, p.12.
18. Kelemen, D. (2009) “*Globalizing European Union Environmental Policy*”, The European Union Studies Association, 11th Biennial International Conference, Marina Del Rey, California
19. Manoj, J. (2004) “*Are Eco-Labels Consistent with World Trade Organization Agreements?*”, *Journal of World Trade*, Volume 38, Issue 1, pp. 69-92
20. McLaughlin, P. (2008) “*Three Essays on Environmental Economics and International Trade*”, A Dissertation Presented to the Graduate School of Clemson University, pp. 107-108.
21. Ozone Secretariat: http://ozone.unep.org/new_site/en/index.php (приступљено: 08.11.2014.)
22. Rotterdam Convention: <http://www.pic.int> (приступљено: 08.11.2014.)

23. Станковић, М., Глушац, Д. (2012) „Еколошки менаџмент и мала и средња предузећа: искуства ЕУ“, Зборник радова, International Conference on Energy Efficiency and Environmental Sustainability EEES 2012“, Суботица, стр. 18-23.
24. Станковић, М., Плачков С. (2012) „Значај еко- ознака са аспекта трговинског менаџмента у ЕУ“, International Conference on Energy Efficiency and Environmental Sustainability (EEES2012), Faculty of Economics, Суботица, Зборник радова
25. Станковић, М. (2012) „Еко- означавање: препрека или подстицај међународној трговини“, Школа бизниса, Висока пословна школа струковних студија Нови Сад, Бр. 4, стр. 34-41.
26. Stockholm Convention:
<http://chm.pops.int/Home/tabid/2121/mctl/ViewDetails/EventModID/1007/EventID/227/xmid/6921/Default.aspx> (приступљено: 08.11.2014.)
27. Тодић, Д. (2011) *Животна средина*, Европски покрет у Србији, Београд
28. United Nations (2010), *International Trade After the Economic Crisis: Challenges and New Opportunities*, UNCTAD
29. United Nations, Framework Conventions on Climate Change: <http://unfccc.int/2860.php> (приступљено: 14.10.2014.)
30. Wu, M. (2014), “*Essays on interaction of multilateral environmental agreements and international trade*”, A Dissertation Presented to The Academic Faculty, pp. 78-80.

Рад је примљен: 10.11.2014.

Рад је прихваћен за штампање: 22.11.2014.